

Grane gradišćanskohrvatskoga stabla (24)

U prošlosti čudakrat su štracirali prispodobu „krez turskih vihorov odčenua i simo dostrovašena kita velikoga stabla“ za danas Gradišćanske Hrvate. Ta kita se je u novi prilika ponovno zažljila i nastala isto snažno stablo s granatimi kitami. A to su mnogi naši prikazivači kulturnoga života gledali za čisto čudo, ar se od vihora odčenua kite najvećkrat isušu i razdrobu, nastanu rodni humus za nove rasline u obnovljenoj prirodi. Nam se je sudbina smilovala, gdo zna iz kakove povijesne orijentacije, providnosti, huncutarije i obnovila na život sada jur pola milenija. Vidimo li u tom kakovu smisao? Znamo li dokučiti svrhu takovoga usmirenja ili je to kakova šalna igra evolutivnih povijesnih procesov? Mislim da si u skromnosti moramo prignuti glavu i prihvatiti sve dare našega duhovnoga i fizičkoga bića. I to bi nam morala biti jedna točka, fiksni punkt našega razmišljanja o budućnosti, ako se ne koncentriramo samo na naš fizički opstanak, dobrostanje današnjega društva.

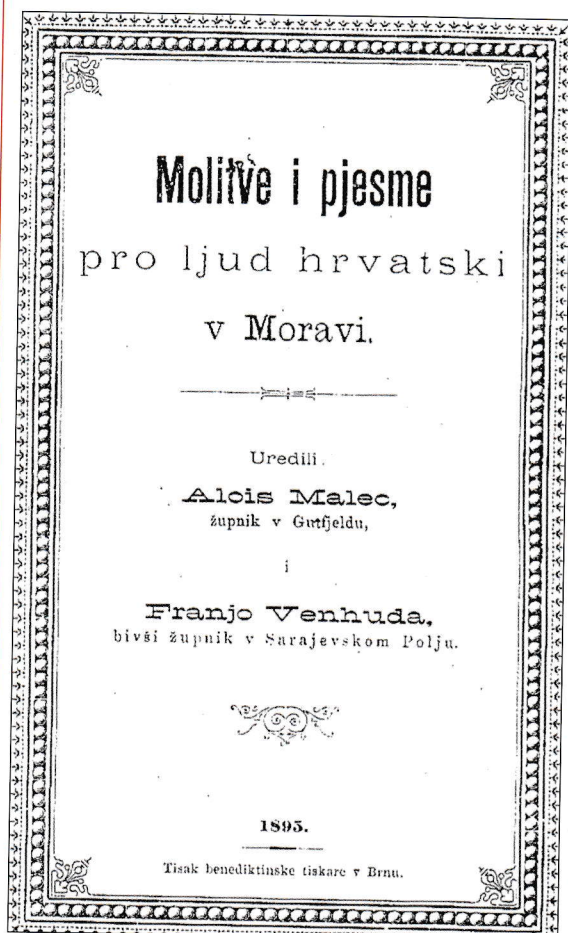
Naše stablo se je zakorijeno na granici med snažnom austrijskonimškom i ugarskom/madžarskom kulturom i med slovačkom i ojačala se je mučnim djelom našega (pretežno seljačkoga/poljodjelskoga) naroda sa svojim vjernimi svećeniki, učitelji, noteri, marljivimi ljudi, ki su se svako vrijeme na svakom polju brigili za svoj narod, ki je dao svoju snažnu potporu tomu razvitku. Da se je med teškimi vanjskim, povijesno-gospodarstvenimi i kulturnimi prilikami ružio naš narod, čini mi se nekako prirodnom erozijom, ar je stao med tvrdimi mlinski kameni kulturnih vesil. Ali opstojala je do danas, a u tom moramo ipak viditi vitalitet, životnu sna-

gu i u potvrđivanju naše samostalne varijante življenja.

Ako pak govorimo o skupnom stablu onda mislimo na sve one, ki su se tokom 16. stoljeća iz hrvatskih teritorijev na jugu preselili u sjeverne kraje, ke bi danas mogli skupnim imenom nazvati GRADIŠĆANSKI HRVATI. Ali to nije tako! I danas se neki oštro suprotstavljaju (ljaj)u takovomu skupnom nazivu i kanu zadržati i nazivati se svojim povijesnim regionalnim imenom u kom je skupno samo Hrvati, hrvatski, uz ko regionalno obilježje (svenek

Dobro Polje i Prerava. Moramo ali znati, da je toj krajini pripadalo još bar pol tucet naselj, na ke nas je u zadnje vrijeme spomenuo R. Janković u svojem predavanju o „Maloj Hrvatskoj“, tj. od Hatov u Austriji prik Slovačke do moravskih Hrvatov. O nji imamo dost bogatu literaturu od Dragutina Pavličevića, Alojza Jembriha i suvrimenoga svidoka Joze Lavičke, novelu Petra Tažkyja »Ferije na Dobrom Polju«. Najtužnije u cijeloj toj povidajki je, da Moravski Hrvati postojaju samo u spominjanju, u stvar-

nosti je nje komunistički režim kot kašting zbog ponašanja u Drugom svitskom boju i „politički nepovjerljive“ kruto rasprašio po cijelom teritoriju svoje države i tako zbrisao jednu hrvatsku, našu narodnu grupu s geografske karte. Koliko pripadaju oni gradišćansko-hrvatskoj jezičnoj kulturi, to nam potvrđuje njev molitvenik koga je izdao farnik Alois Malec skupa s Franjom Venhudom »Molitve

smo bili veliki individualisti bez veće skupne perspektive, a naši gospodarski narodi su podupirale takov regionalizam). To skupno stablo u tzv. A-U Monarhiji se je pred 100 ljet u povijesnom vihoru raskolilo na nekoliko kusićev.

Najsjeverniju granu zovemo Moravski Hrvati uz rijeku Tinju (Dýje), ka se u Austriji zove Thaya s centrom Frelištof, uz ko se spominje još

i pjesem pro ljud hrvatski v Moravi« 1895. ljeta i ki se oslanja na klasični molitvenik »Hiža zlata« od Lovre Bogovića.

Slovačka grana, ka danas postoji isto samo u nekadašnji ostatki priključenih hrvatskih sel iz Mađarske 1947. i ostatkov na pograničnoj rijeci Moravi u Devinskom Novom Selu, kade je i jedini muzej poklonjen tematiki Hrvatov i u neki tragi još u Hrvatskom

10 GRADIŠĆE ljet

piše
Nikola Benčić

Grobom istočno Požuna. I nje Ján Botík u svojoj vrlo lipo uređenoj monografiji zove jednostavno Slovenski Chorvati (2001.), a tako zaobajde i Kvetoslava Kučerova i Tomislav Jelić današnji skupni naziv gradišćanski. Botík nabraja još nešto prik 30 općin, u ki se je govorilo hrvatski i upućuje vrlo podrobno na Bogović-Palkovićeve molitvenike i školske knjige, ke su bile identične s našim prostorom. U tom prostoru su djelovali svećeniki Fabian Hauszer i Ivan Blažević, veći broj učiteljev iz sridnjega Gradišća a s bogatom hrvatskom narodnom kulturom, identičnu s našom u Gradišću nas je upoznao Jure Treuer u svojoj monografiji o Hrvatskom Jandrofu.

Bogata i brojna grana Hrvatov u Dolnjoj Austriji, ku je opisao Breu u svojoj čuvenoj knjigi »Die Kroatensiedlung im Burgenland und in den anschließenden Gebieten«, danas isto već ne postoji. Ona se je utrla po Drugom svitskom boju nepažnjom crikvene organizacije. Iz kruga ovih Hrvatov imamo vrhunsko barokno ➔

➔ djelo Eberharda Kragela »Četira posljednja«, indologa svitskoga glasa Filipa Vezdina, prof. kemije u Zagrebu Paula Žulića, a u narodu brojne dokaze Bogovićeve knjige i rukopisnih otpisov naših molitvenikov.

Povličenjem granice 1921. je jedan dio Zapadnougarskih Hrvata ostao u Mađarskoj a veći dio se je pripojio Austriji pod novim imenom Gradišće. Od toga smo ispejljali pak Gradišćanski Hrvati (Mate Meršić Miloradić, od njega i NAŠE NOVINE). Oni su najkonzekventniji zastupnici naziva „gradišćanski“. Uz nešto prik deset vrlo svisnih općin imamo i u Mađarskoj veći broj utrnutih hrvatskih sel, osobito u južnijem dijelu pograničnoga prostora. Ali povijest se spominje i na osnivače Hrvate u Maloj Cenk, Györszentivánu, pak i kronika Pannonhalme govori o naseljenju hrvatskih vinaradara na njegovom posjedu. Danas, uvjetovano industrijalizacijom imamo u većem broju varošicev vrlo svisne, šikano djelotvorne hrvatske samouprave.

Jezgra Gradišćanskih Hrvata su Hrvati u austrijskoj saveznoj zemlji Gradišće. Najvećih broj prikazov o svakom spektrumu njegovoga života imamo iz ovoga dijela. U ovom dijelu se je učvrstio jezik, nastala posebna grana hrvatske kulture i društvenoga života. Njim pripadaju i brojni GH u Beču i skupno se, akoprem im je broj i u velegradu kot i Gradišću, u pogibelnom spadanju: Hrvati Gradišća, gradišćanski Hrvati.

Rado bi spomenuli i potomke GH u prikmorju, ki su osebito u Sjevernoj Americi imali jake grupe iz ovoga našega skupnoga prostora i postavili svoje društvene i socijalne organizacije sa živim skupnim životom. Ali i oni su na izmaku! Ali znamo i za GH u Južnoj Americi, Australiji, morebit i u ki drugi dijeli svita. ■

